

A szerkesztőbizottság tagjai:
BARTHA ELEK, FÜLEMILE ÁGNES, KEMECESI LAJOS, KÓSA LÁSZLÓ,
KÜLLÖS IMOLA, MOHAY TAMÁS, PALÁDI-KOVÁCS ATTILA, POZSONY
FERENC, SZARVAS ZSUZSA, VARGYAS GÁBOR

Felelős szerkesztő:
VIGA GYULA

Szerkesztette:
VIGA GYULA – VERES GÁBOR

A szerkesztőség címe: Néprajzi Múzeum, 1146 Budapest, Dózsa György út 35.
e-mail: vigagyula@gmail.com

TARTALOM

Tanulmányok és közlemények

<i>IANCU Laura:</i> Néprajzi jegyzetek a moldvai katolikus népi vallásosság istenképéről	623
<i>KOLOH Gábor:</i> A paraszt ideje. Az időérzékelés változása a 19–20. századi vidéki Magyarországon	642
<i>MIKOS Éva – CSÖRSZ RUMEN István:</i> Közelítések magyarországi ponyvairodalom történetéhez (18–19. század)	664
<i>POSTA Máté:</i> Az európai érintősoros citerák átalakulásai a 19. és 20. században II.	690
<i>LENGYEL András:</i> A paraszti írásbeliség kutatásáról. Az elméleti háttérrel – in nuce	713
<i>CSÜLLÖG Gábor – HORVÁTH Gergely:</i> A tiszántúli árterek tájhasználat-változásának társadalmi-történeti okairól és következményeiről	727
<i>ZSIGMOND Győző:</i> A kárpátaljai magyarok népi gombászata, gombahasználata a 20. század végén és a 21. század elején	744

Kutatók, életművek

<i>CHIKÁNY Judit:</i> Száz éve született Pogány Péter Szaléz	770
--	-----

Viták, vélemények

<i>TÁNCZOS Vilmos:</i> A moldvai csángó folklór mondakatalógusa	786
<i>PUSZTAY János:</i> A farkas 523 neve esztül	793
<i>BENEDEK Katalin:</i> Az égig érő fától a palacsintasütés pajzán történetéig. Andrásfalvy Bertalan és Kovács Ágnes tyukodi mesekötetéről	797

Könyismertetések

Bodó Sándor: A múzeumok története Magyarországon a dualizmus korában (<i>Veres Gábor</i>), Morelli, Renato: Dame, rondini, amanti, guerrieri. La ballata e il canto epico-lirico narrativo in Trentino (<i>Tari Lujza</i>), Bali János: A magyar nemzet etnológiája (<i>Kapitány Ágnes–Kapitány Gábor</i>), Mohay Tamás: A csíksomlyói kegyhely és búcsújárás. Diktatúra, rendszerváltás, modernizáció (<i>Vass Erika</i>), Szacsuvay Éva: Tárgyak és folklór (<i>Szemerkenyi Ágnes</i>), Selmeczi Kovács Attila: Nemzeti jelképeink (<i>Lukács László</i>), Ságvári György: „Mindenkinek cifrán csillog ruházatja” Írások a 18-19. századi magyar öltözködésről, egyenruhákról (<i>Flórián Mária</i>), Mars, Leonard: Mi volt Önán bűne? Válogatott etnográfiai tanulmányok a zsidó kultúra témaköréből (<i>Balogné Tóth Katalin</i>), Zsigmond Győző: Gombák a magyar néphagyományban (<i>Halász Péter</i>), Bárh János: Egyházközségi törvénykezés Zetelakán /1797–1823/ (<i>Gyöngyössy Orsolya</i>), Miklós Alpár: Parajd-képek a hosszú 19. században /1780–1918/ (<i>Fehér Andrea</i>), Petercsák Tivadar: Az egri Cifra-Sánc városrész és fertálymesterei (<i>Császi Irén</i>), Viga Gyula: Változások és változatok. Újabb néprajzi tanulmányok a Bodroghözéből (<i>Lukács László</i>), Bihari Nagy Éva (szerk.): Örökség és oktatás. Módszertani jegyzet (<i>Lupfer-Juhász Eszter</i>)	807
---	-----

falvainak példáján, hogy egyes települések milyen szakosodással próbáltak bekapcsolódni a piacra termelésbe (*A Tarbucka és környéke hasznosításának néhány történeti-néprajzi jellemzője; Kiskövesdi paszujkások, nagykövesdi uborkások*). A régi bodrogi konyháról készülő könyvének mutatóanyagként olvashatjuk, különösen a szlovákiai Bodrogi közben gyakori falusi éttermek, kisvendéglők hagyományos táplálkozásra gyakorolt hatásáról, a falusi főzőasszonyok szerepéről szóló fejezetet. Ide kapcsolódik Dél-Zemplén és a Bodrogi köz hagyományos táplálkozásáról közölt vázlata. Viga Gyula az elmúlt három évtizedben kutatásaival nagymértékben hozzájárult Bodrogi köz kulturális örökségének feltáráshoz, megőrzéséhez. Múzeumi körülmények között is: a cigándi múzeumporta létrehozásával, bemutatásával a kötetben. Végül a kisgyerekek új borünnepének, a *Nyitott pincék Napjának* ismertetésével zárul a kötet.

A magyar néprajzkutatók figyelme korábban a régies kultúrelemek felderítése érdekében fordult az egykor vízjárta vidékeink, a Rétköz és a Bodrogi köz felé. Viga Gyula kutatásai eredményeként felhívja a figyelmet e szemléletmód változására: „Ezeken a tájakon - például a folyószabályozással és vízrendezéssel - rendkívül gyorsan lezajlottak az anyagi műveltség változásai, számos korábbi ismérvek nem volt már funkciója a gazdálkodás, az életmód napi gyakorlatában, és a lassabb és ellentmondásos polgárosodás is átjárta a társadalom zömét.” (131. old.) E változások az utóbbi évtizedekben átformálták Bodrogi köz hagyományos szőlőtermesztését, borkultúráját is: „Az elmúlt emberöltő során átalakult a térség gazdálkodásának rendszere, és a bortermelő hagyományokkal rendelkező falvakban ennek a gazdasági ágazatnak húzó szerepet szánunk: részben a más tájakon való értékesítés, részben pedig a helyben kialakuló turizmus révén. Az 1990 után kialakuló újfajta közösségi alkalmak között kiemelkedő jelentősége van a boros ünnepeknek, amelyek a lokális tradíció elemből is építkeznek, de többségükben újfajta, sok tekintetben „kitalált” hagyományt képeznek.” (166. old.)

Bodrogi köz a magyar állam bölcsőjéhez tartozott: itt kezdődött a magyar honfoglalás, itt volt az első államcsíra, ahonnan kárpát-medencei honfoglalásunkat levezényelték. Nem lehet véletlen ezen a területen a honfoglalás kori tarsolylemez vezéri sírok gyakorisága. Karos-Eperjesszőg honfoglalás kori temetőiből előkerült tarsolylemezeket 2022-ben a Magyar Nemzeti Múzeum kiállításán láthattuk. A későbbi korokban is jelentős szerepet játszik ez a terület a magyarság kulturális fejlődésében, Viga Gyula bevezetőjének szavaival: „Bodrogi köz számos fontos örökség elem hordozója, elegendő itt csupán Karos honfoglalóira, a karcvai románkori templomra, az egyik legszebb reneszánsz kori műemlékünkre, a pácini kastélyra, a nagykövesdi vár romjaira, a leleszi apátságra utalni.” (13. old.) Viga Gyula szándéka szerint könyve e történeti értéktár háttéréként elsőrangú információkat nyújt a Bodrogi közről. Ugyanakkor a hagyományosan erős magyar táj- és néprajzkutatás maradandó értéke.

Bihari Nagy Éva (szerk.): Örökség és oktatás. Módszertani jegyzet. Studia Folkloristica et Ethnographica 80. Tradíció és Edukáció 1. Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék. Debrecen, 2020. 203 p.

Lupfer-Juhász Eszter

Az Örökség és oktatás. Módszertani jegyzet a Studia Folkloristica et Ethnographica sorozat 80. és a Tradíció és Edukáció 1. köteteként jelent meg 2020-ban a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékén, Bihari Nagy Éva szerkesztői munkája által.

A kiadvány 3 fő tematika alapján tartalmaz tanulmányokat: Új utak – hagyomány, ember, társadalom; Képzés – tanár a pályán; Iskola – hagyomány – műhely.

Az első tematikai egységen belül olvasható Bihari Nagy Éva által írt *Képzés – múltunk öröksége. A hon- és népismerettanár képzés első műhelye Magyarországon – a debreceni modell* című tanulmány. A néphagyomány köznevelésben való megjelenés és megmaradás történetéről és a néprajzi tartalmak felsőoktatásban való megjelenésének szakmai háttérérol egyaránt említést tesz a szerző. A tanulmány jelentős részében a néprajztanár képzés jelentőségéről, módszereiről, szakmai háttérérol és a debreceni képzési modellről (képzési tervről, tanszéki célokról) egyaránt összefogó képet kapunk.

A tematikai egység másik tanulmánya Kavecsánszki Máté által írt *A néprajzi, antropológiai és történelmi ismeretek szerepe az ember és társadalom műveltségterület oktatásában* címet viseli. A tanulmány első részében az aktív állampolgárság fejlesztésének és szükségességének indokairól, valamint az aktív állampolgárság koncepciójáról és jellemzőiről olvashatunk. Az aktív állampolgárság Nemzeti alaptanterv szempontjaiban és kulcskompetenciáiban való elhelyezéséről és fontosságáról, valamint az ember és társadalom műveltségterület fejlesztési feladatairól és tantárgyairól egyaránt informál a szerző. Emellett a társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek kiemelt fejlesztési terület közműveltségi tartalmait alaposan vezeti végig a szerző, a történelem, a hon- és népismeret és a társadalomismeret kerettanterve alapján.

A második tematikai egységhez tartozó Újné Pethő Andrea *A hon- és népismeret oktatásának lehetőségei az általános iskolában* című munkájában egy rövid történeti áttekintést nyújt, majd a Debreceni Kazinczy Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola hon- és népismeret oktatásának kereteit, gyakorlatát és módszereit mutatja be számtalan fényképes illusztrációval. Az említett kiegészítések a tantárgy oktatásának sokszínű és változatos alkalmait és eredményeit ismertetik, valamint növelik a tanulmány értékét és érthetőségét. A tantárgyi koncentrációi mellett olvashatunk a tanórán kívüli hon- és népismereti tartalmakról, melyek iskolai keretek között és intézményen kívüli ismeretszerzési lehetőségeket jelentenek.

A következő, Bordásné Gyuris Katalin: *Innovatív módszerek a népművészet oktatásában. Módszertani útmutató egyetemi hallgatóknak* című tanulmánya, mellyel a népművészet oktatásáról szóló leírásokhoz kapcsolódik. A néprajz, népművészet oktatásának szakirodalmi és történelmi áttekintését követően a népművészet oktatásához kapcsolódva a Kós Károly Művészeti Szakközépiskola példájáról olvashatunk. A tanulmányában kitér a tanárjelölteknek szóló oktatási módszerek csoportosítására, a korszerű oktatási módszerek alkalmazásának szükségességére. Emellett a digitális kultúrában való tanítás és tanulás kérdéskörét boncolgatja. A tanulmány sajátossága egy kérdőíves felmérés eredményének a bemutatása, mely a tanulók véleményét tükrözi a népművészetről, módszerekről és az értékelésről.

A harmadik tematikai blokkhoz Ombódi András „*Kitelik a saját foltyából!*” című tanulmánya kapcsolódik. A cím magyarázatát maga a cikk jelenti, melyben a hagyományörzés és a hagyományozódás szükségszerűségének hangsúlyozása mellett a hagyományok átörökítésének minél célszerűbb módjaihoz feltárja az átadás lehetőségeit és szintereit a család, iskola keretein belül és kívül is. Saját tapasztalatainak olvasatában csúcsosodik ki az élményszerű oktatás jelentősége. A tanulmány a hagyományismeret fontosságának és intézményi keretek közötti oktatásának szerepét hangsúlyozza.

A tanulmánykötet elolvasásával igazolódnak Bartha Elek sorozatszerkesztő szavai az előszóban, miszerint az Örökség és oktatás – Módszertani jegyzet című kiadvány valóban hasznos ismeretanyagot tartalmaz a különböző szinteken oktató pedagógusoknak, tanítóknak, ugyanakkor a hallgatóknak és az érdeklődőknek is.